"घृतञ्च शार्षपं तैलं यत्तैलं पुष्पवासितम् । अदुष्टं पक्वतैलञ्च स्नानाभ्यङ्गेषु नित्यशः" इति अभ्यङ्गो द्वादशीतरपरः । नित्यश इति पर्ववाराद्यापि । वारे द्रव्यदानेनापि प्रतिप्रसवमाह स्मृतिः "रवौ पुष्पं गुरौ दूर्वां भूमिं भूमिजवासरे । भार्गवे गोमयं दद्यात्तैलदोषोपशान्तये" । दद्यात्तैले इति शेषः । स्मृरिसन्नोषे "कांस्यं मांसं मसूरञ्च चणकं कोरदूषकम् । शाकं मधु परान्नञ्च त्यजेदुपवसन् स्त्रियम्" । निर्माल्यलङ्घनमन्यत्रापि निषिद्धमत्राधिकदोषकरं व्रतहानिकरं वा । क्षारं पर्यस्य । "मन्दमङ्गलषष्ठीषु द्वादश्यां श्राद्धवासरे । वस्त्राणां क्षारसंयोगोदहत्यासप्तमं कुलम्" । इति यमवचनात्" ।

द्वादशक त्रि० द्वादश संख्याऽस्य कन् । १द्वादशसंख्यान्विते पणरूपे दण्डादौ "वैश्ये स्यादर्द्धपञ्चाशच्छूद्रे द्वादशकोदमः" मनुः द्वादशानां संख्या कन् । २द्वादशसंख्यायाञ्च "ब्राह्मणस्य परिव्राजामृगां द्वादशकस्य च" मनुः

द्वादशकर पु०द्वादश करा भुजा यस्य । १कार्त्तिकेये त्रिका० "स्वामी शाखी विशाखश्च द्विभुजो बालरूप धृक् । दक्षे शक्तिः कुक्कुटोऽथ एकवक्त्रोऽथ षण्मुखः । षड्भुजो वा द्वादशभिर्यामेऽरण्ये दिवाङ्कुकः । शक्तीषुपाशनि स्त्रिंशतोत्तदोत्तर्जनीयुतः । शक्त्या दक्षिणहस्तेषु, षट्सु, वामे करे तथा । शिखिपिच्छं धनुः खेटं पताकाभयकुक्कुटे । कपालकर्तरीशूलपाशश्चेदुयाम्य सौम्ययोः" हेमा०व्र० । २शूलयोगे ३हर्षणयोगे च तयोर्द्वादशहस्तत्वम् २७६पृ० दृश्यम् । द्वादशभुजादयोऽप्यत्र । ४कुमारानुचरगणभेदे "अनन्तो द्वादशभुजस्तथा कृष्णोपलक्षणकौ" भा०शल्य० ४६अ० तद्गणोक्तौ । द्वादशकराः किरणा यस्य । ५द्वादशार्चिषि जीवे "ध्यात्वा पीताम्बरं पीतं सरोजस्थं चतुर्भुजम्" इत्युक्तेश्चतुर्भुजत्वस्यैव प्रतीतेर्नात्रकरस्य हस्तपरता "भैरवीरूपविद्या च भुजैर्द्वादशभिर्युताः" हेमा०व्र०उक्ते ६भैरवीभेदे स्त्री ।

द्वादशन् त्रि०द्वौ च दश च द्व्यधिका वा दश । १द्व्यधिकायां द्वियुतायां वा दशसंख्यायां २तद्युते च "द्वादश प्रतिमास्यानि आद्यं षण्मासिके तथा" तिं०त०

द्वादशपत्र न०द्वादशाक्षराणि पत्राणीव यस्य । "वैशाखादिरूपतया कल्पित द्वादशाक्षरयुक्ते भगवतो मन्त्रभेदे स च मन्त्रः ओं नमो भगवते वासुदेवाय" यथोक्तं वामनपु० "पितामहोऽपि तं पुत्रं साध्यं सद्विनये रतम् । सनत्कुमारं प्रोवाच योगं द्वादशपत्रकम् । शिखायां चरणे ओंकारो मेढ्रोऽस्य शिरसि स्थितः । माधो वैशाखनामा च प्रथमं पत्रमं स्मृतम् । नकारः शिरसि प्रोक्तो दृग्भोऽस्य शिरसि स्थितः । त्र्यैष्मासश्च तत्पत्रं द्वितीयं परिकीर्त्तितम् । मोकारो भुजयोर्युग्मं मिथुनं तत्र संस्थितम् । मास आषाढनामा च तृतीयं पत्रकं स्मृतम् । अकारं नेत्रयुगलं कर्कटस्थान संस्थितः । मासः श्रावण इत्युक्तश्चतुर्थं पत्रकं स्मृतम् । गकारं हृदयं प्रोक्तं सिंहो वसति तत्र च । मासो भाद्रपदो प्रोक्तः पञ्चमं पत्रकं स्मृतम् । वकारं कवचं विद्यात् कन्या तत्र प्रतिष्ठिता । मासश्चाश्वयुजो नाम षष्ठं तत्पत्रकं स्मृतम् । तेकारमन्त्रभागश्च तुलाराशिकृताश्रयः । मासश्च कार्त्तिको नाम सप्तमं पत्रकं स्मृतम् । वाकारं नाभिसंयुक्तं स्थितं तत्र च वृश्चिकः । मासो मार्गशिरो नाम अष्टकं पत्रकं स्मृतम् । सुकारं जघनं प्रोक्तं तत्रस्थश्च धनुर्धरः । पुष्यो नाम्नि मासो नवमं परिकीर्त्तितम् । देकारश्चोरुयुगलं मकरस्थान संस्थितः । माघो निगदितो मासः पत्रकं दशमं स्मृतम् । वाकारो जानुयुगलं कुम्भस्थानापि संस्थितः । पत्रकं फाल्गुनं प्रोक्तं तदेकादशमुत्तमम् । यादौ यकारो मीनो हि स पैत्रे च वसेत् मुने ! । दृष्ट्वा द्वादशं प्रोक्तं पत्रं वै केशवस्य हि । द्वादशारमथा चक्रं यक्षामि द्विभुजस्तथा । त्रिव्यूहस्त्रेसमूर्त्तिश्च तथोक्तः परमेश्वरः । एतत्तवोक्तं देवस्य रूपं द्वादशपत्रकम् । यस्मिन् ज्ञाते मुनिश्रेष्ठ ! न भूयो मरणं भवेत्"

द्वादशपुत्र पु०व०। संज्ञात्वात् कर्म० । औरसादिद्वादशविधेषु पुत्रेषु यथाह विष्णुः स०

"अथ द्वादश पुत्राभवन्ति । स्वे क्षेत्रे संस्कृतायामुत्पादितः स्वयमौरसः प्रथमः१ । नियुक्तायां सपिण्डगोत्रसमवर्णेन वोत्पादितः क्षेत्रजोद्वितीयः२ । पुत्रिकापुत्रस्तृतीयः३ । यस्यास्याः पुत्रः स मे पुत्रोभवेदिति या पिता दत्ता सा पुत्रिका । पुत्रिकाविधिना प्रतिपादिता पितृभ्रातृविहीना पुत्रिकैव । गौणभवस्तुर्थः४ । अक्षता भूयःसंस्कृता, पुनर्भूः भूयस्यसंस्कृतापि परपूर्वा । कानीनः पञ्चमः५ । पितृगृहेऽसंस्कृतयैकौत्पादितः । स च पाणिग्राहस्य । गृहे च गूढोत्पन्नः षष्ठः६ । यस्य तत्सजस्तस्यासौ । सहोढः सप्तमः७। गर्भिणी या संस्क्रियते तस्याः पुत्रः । स च पाणिग्राहस्य । दत्तकस्त्वष्टमः८ । स च मातापितृभ्यां यस्य दत्तः । क्रीतस्तु नवमः ९।